

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В КРАЇНАХ ЄС

ANALYSIS OF CONSTRUCTION INDUSTRY INDICATORS IN EU COUNTRIES

Косолапов А.Ф.

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри будівництва, геотехніки і геомеханіки,
Національний гірничий університет

Статтю присвячено вирішенню проблеми пошуку оптимальної промислової структури економіки. Дослідження сконцентровані на аналізі основних показників будівельної галузі в країнах Європейського Союзу для визначення перспектив її розвитку. Обґрунтовано середню позицію будівельної галузі з погляду її внеску в економіку країн ЄС та зроблено припущення щодо перспектив її подальшого розвитку та регулюючих заходів, які повинні бути вжиті для її стимулювання.

Ключові слова: будівельна галузь, економічні показники, ЄС, аналіз.

Статья посвящена решению проблемы поиска оптимальной промышленной структуры экономики. Исследования сконцентрированы на анализе основных показателей строительной отрасли в странах Европейского Союза для определения перспектив ее развития. Обоснована средняя позиция строительной отрасли с точки зрения ее вклада в экономику государств ЕС и сделано предположение о перспективах дальнейшего развития и регулирующих мерах, которые должны быть предприняты для ее стимулирования.

Ключевые слова: строительная отрасль, экономические показатели, ЕС, анализ.

The article outlines the issue of seeking the optimal industrial structure in an economy. The studies are focused on the analysis of key indicators of the construction industry in the EU countries for examining prospects of its further growth and development. The article provides rationale for the middle position that the construction industry occupies in the context of its contribution to the EU economic growth and development. Some suggestions on ways of the construction industry development were offered and specific measures for its stimulating were provided.

Keywords: construction industry, economic indicators, EU, analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Динамічний розвиток нових галузей економіки та їх швидка технологічна модернізація поряд із позитивним впливом на суспільний добробут призводять до низки проблем. Серед них – проблема старіння певних галузей промисловості та необхідність утилізації майнового комплексу та перекваліфікації працівників (гірничодобувна промисловість), проблема енергоефективності та розбудови циркулярної економіки, яка стосується усіх галузей, проблема надшвидкого розвитку штучного інтелекту, який незабаром випередить людський інтелект, тощо. Все це спричиняє необхідність постійного пошуку збалансованої структури галузей промисловості в економіці, адже зміни структурної палітри галузей промисловості є ознакою та наслідком переходу економіки від старого до нового технологічного укладу. Отже, проблема обґрунтування управлінських рішень на рівні країн та регіонів щодо стимулювання або згортання певних галузей економіки є доволі актуальною.

Будівельна галузь економіки завжди була основоположною будь-якого господарського комплексу, у т. ч. й українського. Для того щоб робити припущення про перспективи розвитку будівельної галузі на тлі динаміки у інших галузях економіки, необхідно проаналізувати її стан у країнах ЄС, до яких прагне приєднатися Україна. Це дасть змогу виявити тренди розвитку будівельної галузі в економічно розвинутих європейських країнах та у подальшому порівняти їх із тими тенденціями, які спостерігаються у будівельній галузі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Ґрунтовний аналіз будівельної галузі в глобальній економіці з погляду її порівняння з іншими галузями в контексті динамічного розвитку глобалізму вперше зустрічається у праці Р.Дж. Екклса [1], де автор розкриває явище квазікомпаній у будівельній галузі та показує його вплив на розвиток галузі в глобальному масштабі. Процес розроблення та впровадження інновацій як чинник зростання та розвитку будівельної галузі в Європі

досліджується А. Дубоїсом та Л.Е. Гедде [2]. Із набуттям концепції сталого розвитку чимало наукових досліджень було присвячено проблемі сталого розвитку будівельної галузі, серед яких найближчою до теми даної статті є робота О. Ортіза, Ф. Кастелса та Дж. Соннеманна [3], у якій автори пропонують оцінювати сталий розвиток галузі на основі оцінок життєвого циклу підприємств. Ланцюг поставок як основу клас-терного розвитку будівельної галузі у Великій Британії досліджували А. Акінтой, Дж. Макінтош та Е. Фідзеральд у 2000 р. [4], а вже у 2014 р. М. Бол оприлюднює результати досліджень будівельної галузі Великобританії, де наголошує на необхідності негайної її перебудови та зміни господарської парадигми будівельних підприємств [5]. Процеси інформатизації в будівельній галузі та прийняття рішень за допомогою штучного інтелекту аналізуються Дж. Дірловом та Н. Саліібом [6].

Серед останніх досліджень учених України, результати яких пов'язані з даним дослідженням, можна відзначити аналіз будівельної галузі України В.В. Биби та В. Гаташ, [7], удосконалення державного регулювання вітчизняної будівельної галузі П.С. Покатаєва [8], вивчення особливостей економічної безпеки будівельних підприємств Т.А. Пушкар та К.С. Дяченко [9], аналіз збитковості будівельних підприємств О. Беленкової [10], формування державної політики стійкого розвитку будівельної галузі Д.В. Ісаєнко [11], кластеризацію будівельної галузі з гірничодобувною галуззю для забезпечення розвитку депресивних регіонів Г.Г. Півняка, П.І. Пілова, М.С. Пашкевич та Д.О. Шашенка [12], а також аналіз будівництва закладів загальної середньої освіти в Україні М.О. Харченко [13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на чималу кількість досліджень, присвячених будівельній галузі, необхідність даної статті підтверджується швидкою зміною ринкової кон'юнктури

та доцільністю проведення постійного аналізу та моніторингу змін у показниках будівельної галузі не тільки України, але й ЄС, країни якого визначають вектор економічного розвитку для всіх галузей промисловості України.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою дослідження є аналіз основних показників будівельної галузі країн ЄС для визначення перспектив її розвитку, обґрунтування внеску в економіку країн ЄС та регулюючих заходів, які повинні бути вжиті для її стимулювання..

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Проаналізуємо деякі показники, що характеризують будівельну галузь в Європейському Союзі (28 країн).

За кількістю зареєстрованих підприємств серед основних галузей будівництва посідало в 2015 р. друге місце (рис. 1) із 3,4 млн. підприємницьких одиниць. На перший погляд, може здаватися, що цей показник не є достатньо репрезентативним, адже не характеризує ефективність функціонування галузі у цілому. Він навіть не може давати уявлення про рівень насиченості галузі, тому що кількість зареєстрованих підприємств не дорівнює кількості працюючих.

Однак на основі цього показника можна судити про бажання та наміри громадян країн ЄС відкривати бізнес саме у цій галузі економіки. Наприклад, не зважаючи на глобальний екологічний тренд, у галузі обробки відходів та рециклінгу матеріалів, у ЄС у 2015 р. функціонувало тільки 46 тис. підприємств поряд з 4,2 млн. підприємств, зареєстрованих у галузі професійної, наукової і технічної діяльності, представленої здебільшого консалтинговими послугами з права, фінансового обліку, перевірки стандартів якості продукції, досліджень тощо. На нашу думку, така суттєва розбіжність у кількості зареєстрованих підприємств пояснюється тим, що галузь обробки відходів та рециклінгу матеріа-

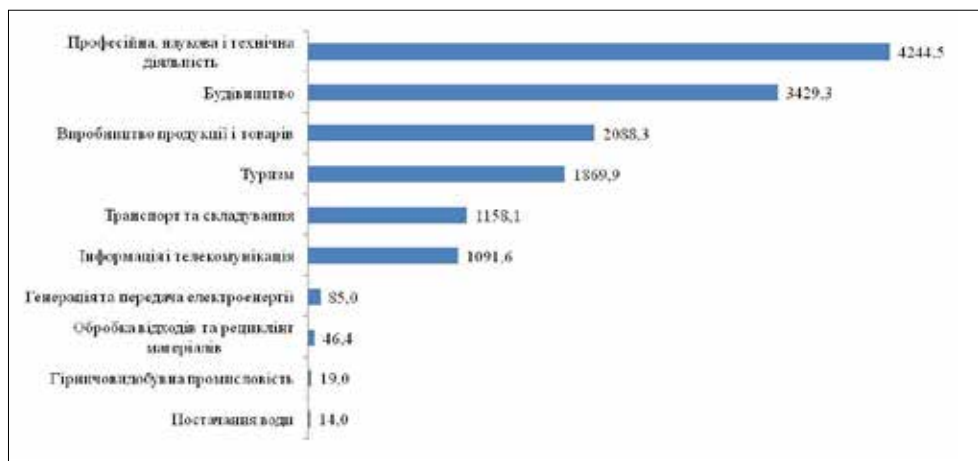

Рис. 1. Кількість підприємств за деякими галузями економічної діяльності в Європейському Союзі (28 країн) у 2015 р., тис. од. [14]

лів поряд із гірничодобувною галуззю та галуззю постачання води не насичена новими відносно недорогими технологіями, які швидко запускаються в дію, є місткими з погляду матеріальних активів, а саме необоротних засобів, суттєво прив'язані до природних ресурсів, і тому, можливо, не являють собою привабливих ринкових ніш для підприємств.

Якщо вивести співвідношення кількості працівників, зайнятих на підприємствах будівельної галузі, до кількості зареєстрованих підприємств, то вийде, що в 2015 р. у країнах ЄС на одному підприємстві було зайнято в середньому всього чотири особи (рис. 2). Для порівняння: у галузі професійної, наукової і технічної діяльності цей показник становив три особи, у галузі інформації та телекомунікації – шість осіб, у виробництві продукції та товарів – 14 осіб, в обробці відходів та рециклінгу матеріалів – 20 осіб та у гірничодобувній промисловості – 29 осіб. Така доволі низька кількість працівників, зайнятих на підприємствах галузей економіки в ЄС, пояснюється широко вживаною моделлю аутстафінгу, коли переважна більшість працівників працює за договорами підряду та юридично зайняті в інших рекрутингових агентствах, є фрилансерами або самозайнятими. Звідси можна зробити висновок, що статистичний показник «кількість зайнятих на підприємстві» втрачає економічний зміст та цінність для економічного аналізу, оскільки не відображає реальної кількості трудового ресурсу, що бере участь у операціях підприємства. Також елемент операційних витрат «заробітна плата» також не дає уявлення про реальні витрати на труд, оскільки оплата договорів підряду класифікується у цьому разі як оплата послуг.

Показник «кількість зайнятих на підприємстві» містить кількість осіб, які є засновниками підприємства або працюють там на безконтрактній основі та належать до цього підпри-

ємства, а також є найманцями, але тими, які уклали строковий трудовий контракт саме із цим підприємством замість того, щоб укласти контракт із рекрутинговою агенцією або бути самозайнятими.

За рівнем виручки від реалізації продукції та послуг у 2015 р. у країнах ЄС галузь будівництва знаходилася також на другому місці, як і за попередніми показниками. Однак при цьому спостерігалось надто суттєве відставання галузі від лідера рейтингу – галузі виробництва продукції і товарів (рис. 3). У досліджуваному році країни ЄС виручили у 4,28 рази менше від реалізації продукції та послуг у галузі будівництва, ніж у галузі виробництва продукції і товарів, але у 2,88 рази більше, ніж у сфері туризму, і у вісім разів більше, ніж у гірничодобувній промисловості.

Із 2011 р. обсяг виручки від реалізації продукції та послуг у будівництві в країнах ЄС збільшився на 5,7%, тоді як, наприклад, у гірничодобувній промисловості зменшився на 18%. Країнами-лідерами за обсягом виручки від реалізації у будівельній галузі у 2015 р. стали Франція (269 млрд. євро), Німеччина (241 млрд. євро), Італія (166 млрд. євро) та Іспанія (104 млрд. євро).

Із рис. 3 видно, що в 2015 р. галузі економіки країн ЄС можна умовно розділити на три групи за показником виручки від реалізації продукції та послуг. До першої групи належить одна галузь (виробництво продукції і товарів) з оборотом вище 5 трл. євро. До другої групи – п'ять галузей (будівництво; транспорт та складування; професійна, наукова і технічна діяльність; інформація і телекомунікація) з оборотом від 1 до 2 трл. євро. До третьої групи належать чотири галузі (туризм; гірничодобувна промисловість; обробка відходів та рециклінг матеріалів; постачання води) з оборотом до 1 трл. євро.

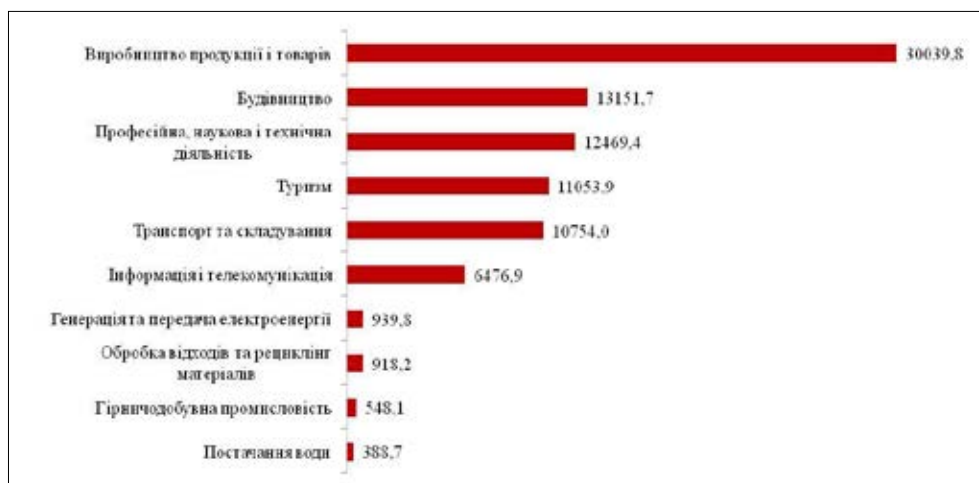

Рис. 2. Кількість зайнятих на підприємствах деяких видів економічної діяльності в Європейському Союзі (28 країн) у 2015 р., тис. осіб. [14]

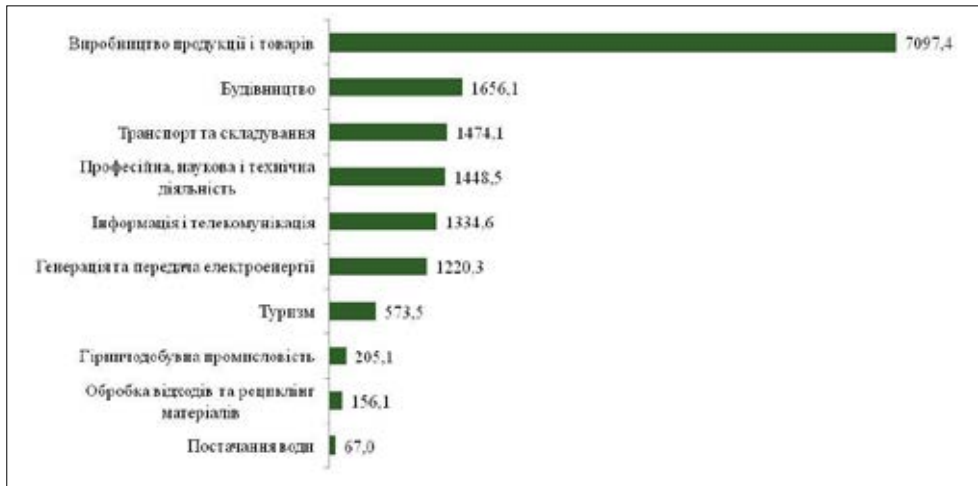

Рис. 3. Виручка від реалізації продукції та послуг на підприємствах деяких видів економічної діяльності в Європейському Союзі (28 країн) у 2015 р., млрд. євро [14]

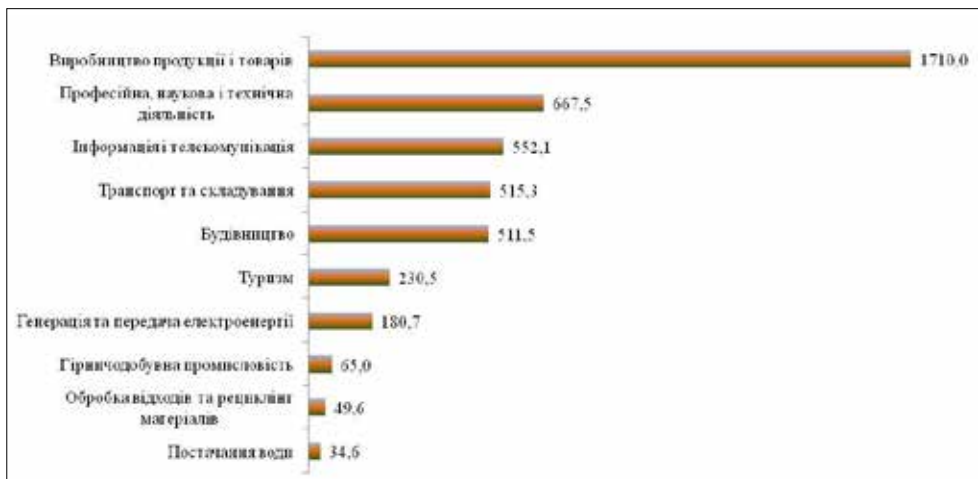

Рис. 4. Валова додана вартість на підприємствах деяких видів економічної діяльності в Європейському Союзі (28 країн) у 2015 р., млрд. євро [14]

На основі виявленого групування галузей промисловості країн ЄС стає можливим більш точний аналіз промислової структури ЄС для прийняття ефективних управлінських рішень та розроблення механізмів регулювання галузевих комплексів. Очевидно, що галузі третьої групи потребують стимулюючих заходів, реструктуризації та розвитку для забезпечення економічного зростання або радикальної перебудови та диверсифікації на користь інших нових видів економічної діяльності.

Як і за показником виручки від реалізації продукції та послуг (рис. 3), три групи галузей із дещо іншою конфігурацією спостерігаються в країнах ЄС у 2015 р. і за показником валової доданої вартості (рис. 4). Якщо за всіма аналізованими попередніми показниками будівельна галузь посідала друге місце серед основних економічних галузей, то за показником валової

доданої вартості – тільки п'яте. Оскільки показники представлені у натуральному грошовому виразі замість відносного, то закономірно, що такі галузі, як, наприклад, гірничодобувна або постачання води, маючи незначні обсяги виручки у грошовому еквіваленті, також мають невеликі обсяги валової доданої вартості, або, навпаки, галузь виробництва продукції і товарів, маючи великий обсяг виручки, також демонструє велику валову додану вартість у грошовому виразі. Однак будівельна галузь має значний обсяг виручки, але меншу додану вартість у грошовому виразі.

Якщо розподілити економічні галузі за показниками виручки від реалізації продукції та послуг і валової доданої вартості, виражених у грошовому еквіваленті, то можна виокремити чотири групи галузей (рис. 5). Перша група характеризується незначною виручкою за вели-

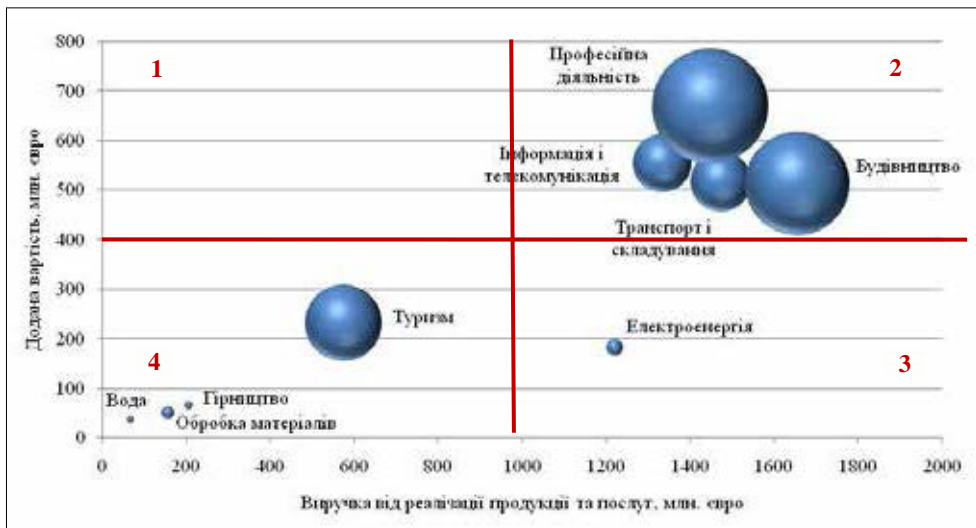

Рис. 5. Галузі економіки країн ЄС (28 країн) у 2015 р. за показниками виручки від реалізації продукції та послуг, валової доданої вартості та кількості підприємств [14]

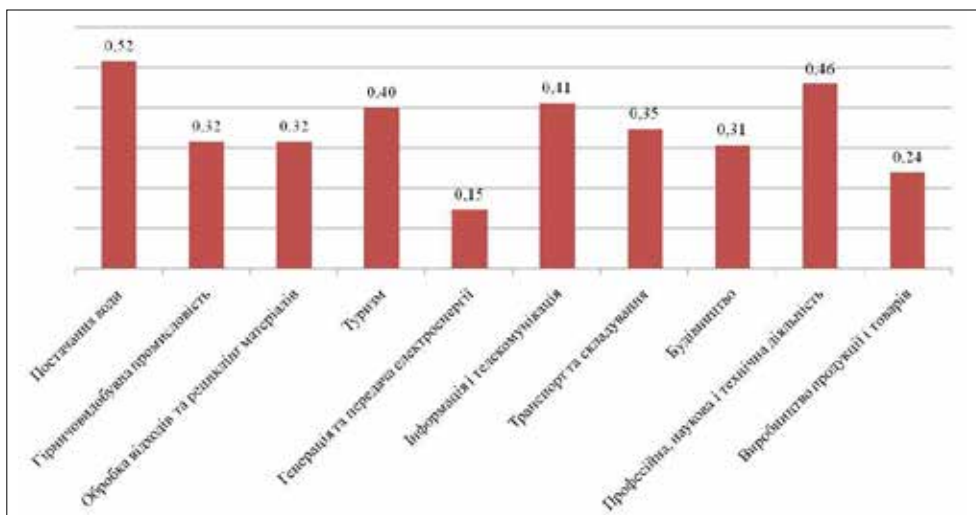

Рис. 6. Частка валової доданої вартості у виручці від реалізації продукції та послуг підприємств галузей економіки країн ЄС (28 країн) у 2015 р. [14]

кої доданої вартості, куди не потрапила жодна галузь; друга група характеризується значною виручкою за значної доданої вартості, куди потрапила досліджувана галузь будівництва; третій групі властиві значна виручка за невеликої доданої вартості, куди потрапила одна галузь генерації та постачання електроенергії; четверта група характеризується незначною виручкою за незначної доданої вартості, куди потрапили чотири галузі.

Показник валової доданої вартості являє собою різницю між виручкою від реалізації та придбаними зовні матеріалами, сторонніми послугами та відрахованими податками. Валова додана вартість характеризує ту частину вартості, яка була створена самостійно підприємством. Висока валова додана вартість для будівельної галузі (рис. 5) означає, що ця галузь не

дуже залежить від придбаних ззовні матеріалів, виконаних сторонніх послуг та сплачених податків, а низька додана вартість для гірничодобувної галузі означає, що вона сильно залежить від сторонніх послуг, придбаних матеріалів та сплачених податків.

Однак такий висновок не відповідає дійсності, тому що у структурі активів будівельної галузі суттєво превалюють оборотні активи, тобто придбані зовні матеріали, а гірничодобувна галузь є місткою з погляду необоротних активів, які створюють валову додану вартість. Такий помилковий висновок ґрунтується на аналізі показників виручки та доданої вартості у грошовому виразі. Якщо дослідити відношення валової доданої вартості до виручки від реалізації у різних галузях, то можна побачити таке (рис. 6).

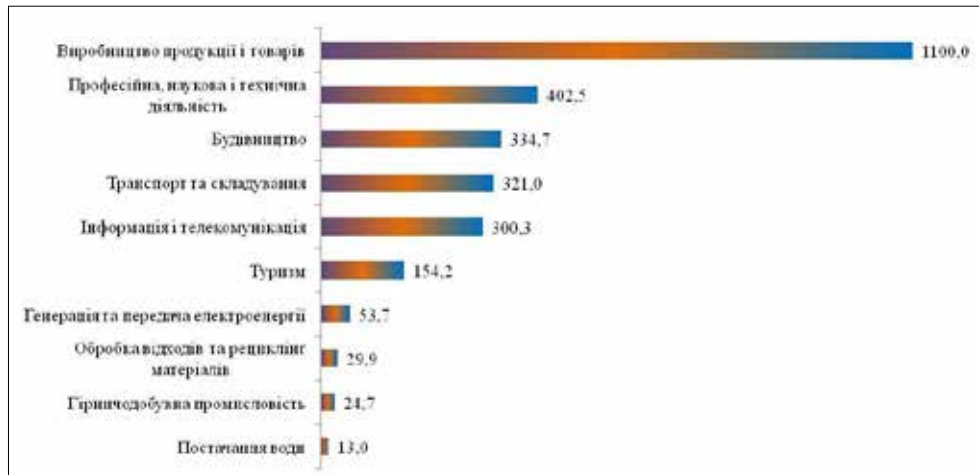

Рис. 7. Витрати на оплату праці на підприємствах деяких видів економічної діяльності в Європейському Союзі (28 країн) у 2015 р., млрд. євро [14]

Валова додана вартість у будівельній галузі становить 0,31 від виручки від реалізації. Це означає, що тільки 31% вартості продукції та послуг було створено в 2015 р. будівничими підприємствами самостійно, а решта 69% – сторонніми підприємствами та використано будівничими підприємствами у вигляді матеріалів, сторонніх послуг праці та нарахованих податків.

Це повністю відповідає приведеним вище фактам щодо матеріаломісткості будівельної галузі та активного використання моделі аутстафінгу у наймі працівників, але водночас спростовує твердження про велику частку необоротних активів у структурі активів гірничодобувних підприємств. Частка доданої вартості у виручці від реалізації гірничодобувних підприємств майже ідентична частці будівельної галузі і становить 0,32. Залишається незрозумілим, як за домінування необоротних активів у майновому комплексі гірничодобувних підприємств вони створюють лише 32% вартості і на 68% залежать від сторонніх організацій.

Незважаючи на те що за показником витрат на оплату праці в натуральному виразі будівельна галузь входить у трійку лідерів, поступаючись галузі професійної, наукової і технічної діяльності в 1,2 рази та галузі виробництва продукції і товарів у 3,2 рази (рис. 7), вона має недостатньо великий показник відношення витрат на оплату праці до виручки від реалізації продукції та послуг – 20%. Наприклад, у галузі професійної, наукової і технічної діяльності цей показник дорівнює 27%, а в туризмі – 26%.

На основі проведеного аналізу можна припустити, що без дієвого регулювання будівельна галузь навіть у розвинутих країнах ЄС утрачує свою конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість, особливо на світовому ринку, адже за всіма основними показниками

вона знаходиться у групі галузей із середніми показниками. На нашу думку, для стимулювання будівельної галузі необхідно вжити низку заходів, спрямованих на формування інвестиційних фондів для впровадження інновацій у будівництві, нарощення власного людського капіталу будівельних підприємств замість використання моделі аутстафінгу, підвищення ефективності використання інших ресурсів та вдосконалення внутрішнього ринку будівельних послуг. Пожвавлення у будівельній галузі та підвищення її конкурентоспроможності може бути досягнуто через підтримку середніх та малих підприємств та підприємців у будівельному секторі, які зайняті низькокарбовими ремонтними роботами, поряд із великими підприємствами на ринку будівництва низькокарбових промислових та громадянських будівель. Також для забезпечення стійкого розвитку та зростання будівельної галузі у майбутньому регулюючі рішення повинні бути спрямовані на імплементацію технологій «зеленої енергії» та «смарт-інфраструктури» під час будівництва та експлуатації об'єктів будівництва.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Будівельна галузь у країнах ЄС у досліджуваній період мала середній рівень основних економічних показників порівняно з іншими галузями економіки. Це свідчить про недостатню динаміку її розвитку та зростання, а також ризик утратити конкурентоспроможність особливо на тлі швидких переходів від одного до іншого технологічних укладів. Необхідними заходами для стимулювання розвитку будівельної галузі є формування інвестиційного фонду для інновацій та розвиток таких секторів, як «смарт-будівництво» та «зелене будівництво», що стане предметом майбутніх досліджень за обраною темою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Eccles, R. G. (1981). The quasifirm in the construction industry. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 2(4). – P. 335–357.
2. Dubois, A., & Gadde, L. E. (2002). The construction industry as a loosely coupled system: implications for productivity and innovation. *Construction Management & Economics*, 20(7). – P. 621–631.
3. Ortiz, O., Castells, F., & Sonnemann, G. (2009). Sustainability in the construction industry: A review of recent developments based on LCA. *Construction and Building Materials*, 23(1). – P. 28–39.
4. Akintoye, A., McIntosh, G., & Fitzgerald, E. (2000). A survey of supply chain collaboration and management in the UK construction industry. *European Journal of Purchasing & Supply Management*, 6(3). – P. 159–168.
5. Ball, M. (2014). *Rebuilding Construction (Routledge Revivals): Economic Change in the British Construction Industry*. Routledge.
6. Dearlove, J., & Saleeb, N. (2016). *Intelligent Decision-Making System Frameworks for a Digital Plan of Work: A Theoretical Investigation for the Construction Industry*.
7. Биба В.В. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України / Биба В.В., В. Гаташ // Збірник наукових праць (галузеве машинобудування, будівництво). – Полтава : ПолтНТУ, 2013. – Вип. 4(39). – Т. 2. – С. 3–9.
8. Покатаєв П.С. Будівельна галузь як об'єкт державного регулювання / П.С. Покатаєв // Держава та регіони. Серія «Державне управління». 2010. – № (4)83.
9. Пушкар Т.А., Дяченко К.С. Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі / Т.А. Пушкар, К.С. Дяченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. – 2013. – № 2(5). – С. 134–139.
10. Беленкова О. Аналіз збитковості будівельних підприємств за методом фірми «Дюпон» / О. Беленкова // Галицький економічний вісник. – 2010. – № 4(29). – С. 184–188.
11. Ісаєнко Д.В. Державна політика у сфері забезпечення стійкого функціонування будівельної галузі / Д.В. Ісаєнко // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – № 1(37).
12. Pivniak H.H., Pilov P.I., Pashkevych M.S., Shashenko D.O. (2012). Synchro-mining: civilized solution of problems of mining regions' sustainable operation. *Scientific Bulletin of National Mining University*, (3).
13. Харченко М.О. Абсолютні та відносні продуктивні сили та роль територіальної організації закладів загальної середньої освіти у їх розвитку / М.О. Харченко // Економіка та держава. – 2016. – № 1. – С. 118–122.
14. European Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Main_Page.